Биография

Олим Усмон

Доцент Олим Усмон (Олим Усмонович Усмонов) ўзбек тилшунослигининг етук вакилларидан биридир. У 1912 йилда Қирғизистоннинг Жалолобод шаҳрида деҳқон оиласида туғилди; 1930 йилда Самарқанд педагогика техникумини, 1940 йилда эса Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика институти тил ва адабиёт факультетини тугатди. 1935—38 йилларда ЎзССР ФА А. С. Пушкин номидаги Тил ва адабиёт институтида аспирантурада ўқиган.

Олим Усмоннинг ўзбек тилшунослиги соҳасидаги фаолияти 1937 йилдан бошланади. Ўша йили у республика матбуоти саҳифаларида ўзбек тилшунослигининг актуал масалалари юзасидан қатор мақолалар билан чиқади.

1938 йилда эса унинг «Ўзбек тили грамматикаси (фонетика ва морфология)» дарслиги (Б. Авезов билан ҳамкорликда) нашр этилади. Бу дарслик ўзининг оригиналлиги, сўз туркумларининг янгича таснифи, грамматик категорияларнинг янгича талқин этилиши, шунингдек, аслий ва нисбий сифатлар, сифатдош, равишдош, унли ва ундош товушлар, уларни ифодаловчи мазкур терминлар ҳақида илмий жиҳатдан асосланган фикрларнинг берилиши билан олдинги дарсликлардан жиддий фарқ қилади. (Бу дарслик мукаммаллаштирилиб, бир неча бор нашр этилган.)

Олим Усмоннинг дастлабки даврда ёзган талайгина ишлари орфография, терминология ва ўзбек ёзувини рус графикаси асосидаги янги алифбога ўтказиш масалаларига бағишлангандир. Унинг ўзбек ёзувини ривожлантиришда, жумладан, рус графикаси асосидаги янги алифбога ўтишда ҳамда ўзбек орфографиясини ишлаб чиқиш ва такомиллаштиришда хизмати беқиёс катта. Олимнинг 1940 ва 1949 йилларда нашр эттирилган «Имло луғати», шу луғатда келтирилган «Муҳим имло қоидалари» бунга далил бўлади.

Биографий

Олим Усмонович Усмонов қирқинчи йиллардан бошлаб ўзбек тили тарихи ва уни даврлаштириш масалалари бўйича ҳам жиддий тадқиқотлар олиб борган. У 1947 йилда профессор А. К. Боровков раҳбарлигида «Алишер Навоийнинг «Муҳокаматул луғатайн» асари ҳақида» деган мавзуда кандидатлик диссертацияси ёқлаган.

Олим ўзбек ва рус тилларининг ўзаро муносабатлари — рус тили ва маданиятининг собиқ Туркистонда тарқалиши тарихи билан ҳам шуғулланади, Сатторхон ва Исҳоқхон сингари унутилиб кетган маърифатпарвар шахсларни тарихий манбалар ва архив материаллари асосида тиклайди. Олимнинг бу соҳадаги тадқиқотлари унипг қатор мақолаларида ва «Рус тилининг илк тарғиботчилари» номли китобида ўз аксини топган.

Олим Усмоннинг фаолиятида луғатчилик, айниқса, катта ўрин тутади: у 1953 йилгача А. С. Пушкин номидаги Тил ва адабиёт институтининг луғат секторини бошқариб келган. Бу даврда у беш томли русча-ўзбекча луғатни тузишда актив қатнашади, кейинчалик (1959—65 йилларда) «Интернационал сўзлар луғати», «Русча-интернационал сўзлар изоҳли луғати» (ҳамкорликда), «Русча-ўзбекча ён луғат» (ҳамкорликда) каби қатор китоблар яратади. Олим Усмонов ўзбек тилшунослигининг актуал масалалари бўйича тадқиқот ишлари олиб бормоқда. Бу даврда унинг 60 дан ортиқ илмий иши (монография, луғат, дарслик ва мақолалари) эълон қилинган.

Атоқли олим А. С. Пушкин номидаги Тил ва адабиёт институтида терминология секторининг бошлиғи бўлиб хизмат қилган.

Асарлари:

1938

Ўзбек тили грамматикаси. Тошкент.
Ўрта мактаблар учун ўзбек тилидан программа. (Ҳамкор), Тошкент.
Ўзбек орфографиясидан машқлар тўплами. Тошкент.

1939

Ўзбек тили грамматикаси — фонетика ва морфология (тўлатилган ва қайтадан ишланган иккинчи нашри), Тошкент.
Ўрта мактаблар учун ўзбек тилидан программа. (Ҳамкор), Тошкент.
Рус мактаблари учун ўзбек тилидан программа. (Ҳамкор), Тошкент.
Ўзбек тилининг янги орфография проекти. (Ҳамкор), Тошкент.
Ўзбек тили ҳақида. «Гулистон» журнали, 10-сон, Тошкент.
Икки тил тўғрисида муҳокама. Сб. «Родоначальник узбекской литературы», Ташкент.

1940

Ўзбек тили грамматикаси (фонетика ва морфология). Учинчи (қайтадан ишланган) нашри, Тошкент.
Ўзбек тилининг имло луғати. Тошкент.
Икки тил ҳақида муҳокама (Навоийнинг лингвистик трактати ҳақида). Русча «Родоначальник узбекской литературы» тўпламида, Тошкент.
Навоий «Муҳокаматул-луғатайн» асарининг танқидий тексти. (Ҳамкор), Тошкент.
Навоий «Муҳокаматул-луғатайн» асарининг янги нашрига сўз боши. Тошкент.
«Муҳокаматул-луғатайн» ва Навоийнинг лингвистик қарашлари. Изв. УзФАН СССР, № 3.
Ўзбек тили ҳақида (ўзбек тилида совет-интернационал сўзлар ривожи тўғрисида), «Гулистон» журнали, 10-сон.

1941

Ўзбек тили грамматикаси (фонетика ва морфология). Ўрта мактаблар учун дарслик, тўртинчи нашри, Тошкент.
Ўрта мактаблар учун ўзбек тили грамматикасидан программа. (Ҳамкор), Тошкент.
Рус мактаблари учун ўзбек тилидан программа. (Ҳамкор), Тошкент.
Туюқ ҳақида. «Гулистон» журнали, 3-сон, Тошкент.

1948

Борьба Алишера Навои за узбекский язык и литературу. Журнал «Звезда Востока», № 4, Ташкент.
Узбек тилининг буюк ҳомийси. «Шарқ юлдузи» журнали, 5-сон, Тошкент.
«Мухакамат-ал-луғатайн» Алишера Навои. Ташкент.

Асарлари:

	К вопросу о развитии узбекской научной терминологии. Изв. АН УзССР, Гум. серия, № 5, Ташкент.
1949	О развитии узбекского литературного языка. Журнал «Звезда Востока», № 2, Ташкент.
1950	Русча-ўзбекча луғат, I том (редактор ва ҳамкор), Тошкент.
1952	Вопросы узбекской терминологии. Сб. «Вопросы изучения языков народов Средней Азии и Казахстана», Ташкент.
1953	Русча-ўзбекча луғат. II том (редактор ва ҳамкор), Тошкент. Русча-ўзбекча луғат. III гом (редактор ва қамкор), Тошкент.
1954	Русча-ўзбекча луғат. IV том (ҳамкор), Тошкент.
1955	Русча-ўзбекча луғат. V том (ҳамкор), Тошкент.
1956	Мактаблар учун русча-ўзбекча луғат. (Ҳамкор), 1 ошкент.
1957	Ўзбек тили тарихини даврлаштириш масалаларига доир. Труды САГУ, Новая серия, вып. IV, филол. науки, книга II, Ташкент.
1959	Интернационал сўзлар луғати. Тошкент.
1962	Ўзбекистонда рус тилининг илк тарғиботчилари. Тошкент. Русча интернационал сўзлар изоҳли луғати (ҳаммуаллифликда).
1964	Русча-ўзбекча қисқача ён луғат. (Ҳамкор ■— О. Азизов), Тошкент.
1965	Русча-интернационал сўзлар изоҳли луғати. (Ҳамкор — Р. Дониёров), Тошкент.

Copyright © 2022
All Rights Reserved.